

VAN KARNEMELKKOER TOT FLEURIGSTE STRAATJE VAN GENT: DE KORHOENSTRAAT

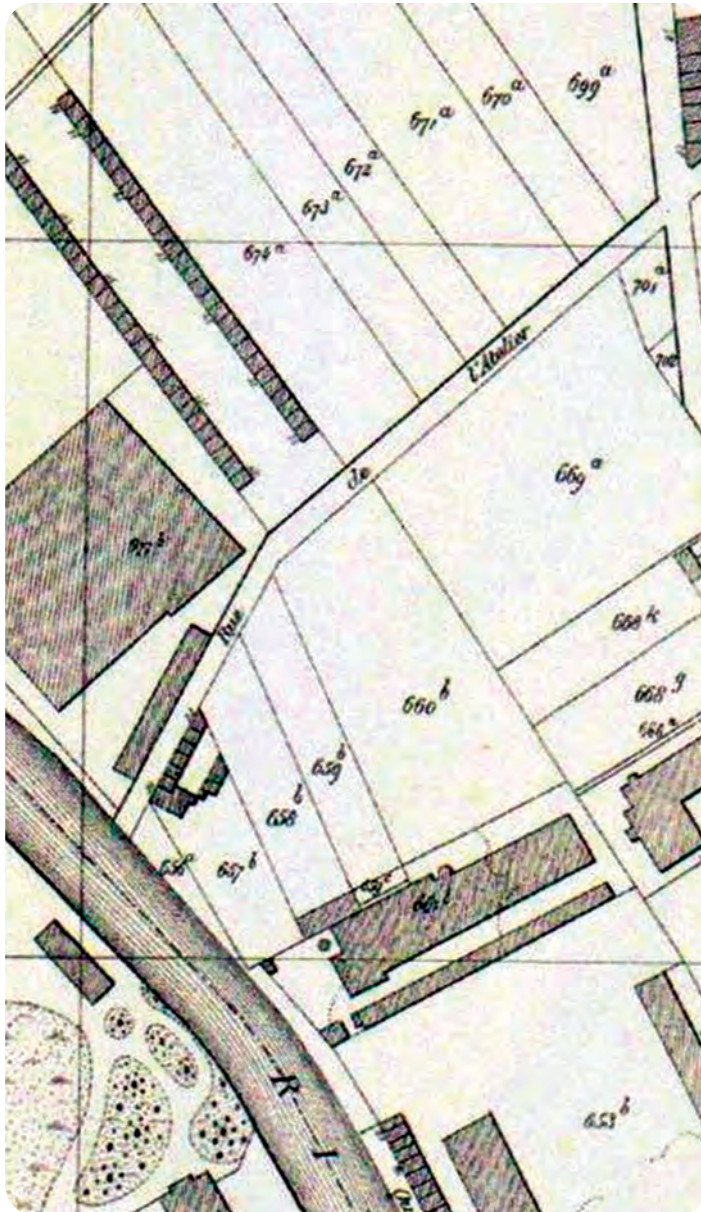
Luc Devriese

Een eigenaardige herinnering aan de in vorige GT-nummers beschreven papiermolens van Frans Pilsen aan de Overzet is de ‘Karnemelkkoer’, een beluik aan de andere zijde van de Rooigemlaan. Nu is dat een fleurig steegje tussen de Kaarderij- en de Lieremanstraat, dat in 1942 de officiële naam Korhoenstraat meekreeg. De originele volksnaam was ontleend aan het uitzicht van het afvalwater van papierpulp dat het bedrijf Pilsen loosde in de ‘Karnemelkgracht’: de noord-westelijke Leie-arm tussen de Leiekaai en de Groene Vallei. De Karnemelkkoer was al bij de aanleg atypisch: de vorm was die van een redelijk brede straat met rijhuizen, maar alle ‘koterij’ werd voorin aangebouwd, waardoor de straat een nauwe, maar gezellige steeg werd.

De ‘Karnemelkkoer’ was iets heel speciaals, dat volgens de goed ingelichte eerste geschiedschrijver van de Brugsepoort, Joris Vandenbroucke, verband houdt met de papiermolens van Frans Pilsen aan de Overzet bij Einde Were. Een steeg, zijstraat van de Kaarderijstraat, werd door het volk zo genoemd. Die was aangelegd dicht bij de noord-westelijke zijtak van de Leie waarin de papierfabrieken vroeger afwaterden, en die vanwege het door papierpulp wit gekleurde water Karnemelkgracht genoemd werd.

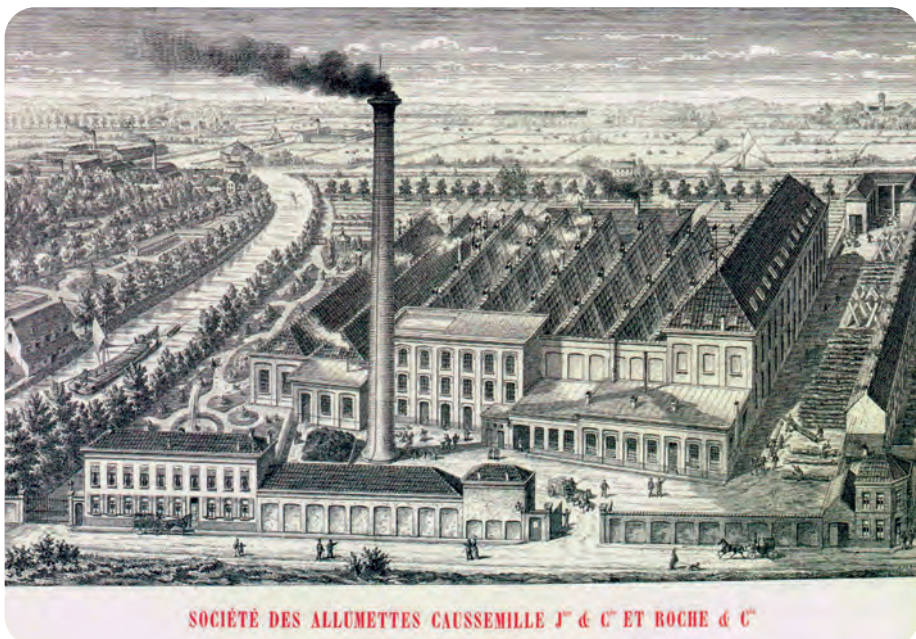
De stad kende in de jaren 1860, na de opheffing van de stedelijke in- en uitvoertaxen, de beruchte stadsoctrooirechten, een explosieve groei door de oprichting van fabrieken en de bijhorende bewoning buiten de vroegere vesten. Dat was ook zo op Rooigem, gelegen bij Einde Were. De huidige Groene Vallei herinnert nog aan de vesten met een nog net niet volledig opgevulde binnengracht aan de Nieuwe Wandeling en de nog bestaande buitengracht aan de Leiekaai.

Het stadsplan Gevaert - Vanimpe uit 1870 (afb. 1) toont in die zone een steegbeluik samen met een reeks fabrieken gerealiseerd in de heel korte periode verlopen sinds het wegvallen van de tolleren in 1860. Het grondplan van de steeg wijst er op dat de ongeveer zestig huisjes meteen voorzien zouden wor-

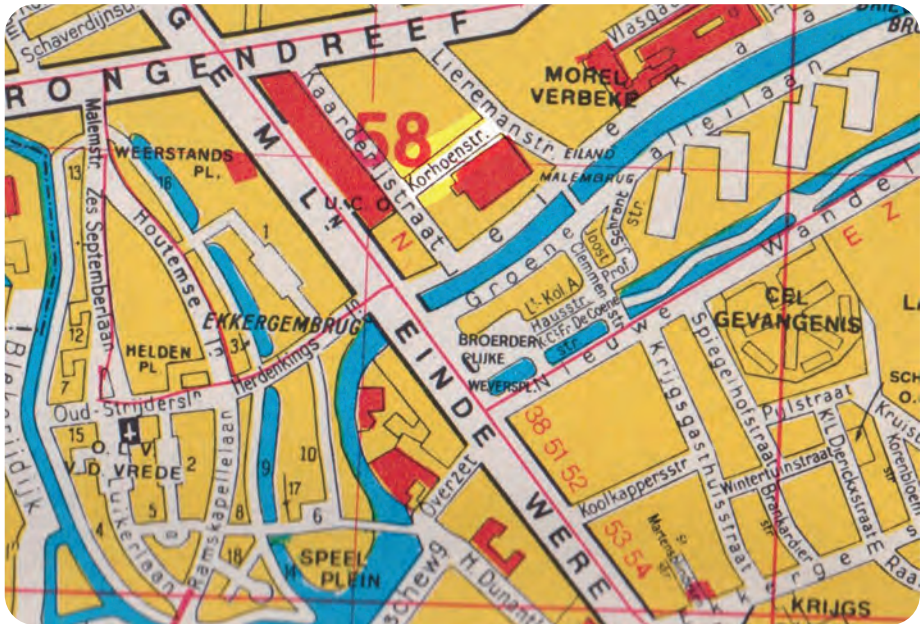
Afb. 1. Detail van het plan Gevaert-Vanimpe uit 1870, vermoedelijk kort na de bouw van het steegbeluik, dat nog niet verbonden was met de Kaarderijstraat (links boven), toen een heel nauw voetpaadje, en de Lieremanstraat (in die tijd Rue de l'Atelier: Werkhuisstraat). De aanzienlijke breedte van de steeg al bij de aanleg 'in the middle of nowhere' is goed herkenbaar op dit plan: vergelijk de breedte met de diepte van de huisjes aan weerszijden. Pal ernaast en onderaan: bedrijfsgebouwen en de 'Karnemelkgracht': een tot stadsgracht omgevormde tak van de Leie aan de huidige Leiekaai.

den van ‘koterij’, niet zoals gebruikelijk achteraan, maar vooraan bij de steeg tussen de twee rijen huisjes. Die ruimte was al bij de aanleg ongewoon breed en dat was misschien ook de reden waarom het volk hier sprak van een koer, de Karnemelkkoer. Zo’n koer was normaal de benaming van een pleinvormig beluik achter het meestal grote voorhuis van de bouwer - eigenaar aan de straat. De huisjes van de Karnemelkkoer waren enkel toegankelijk via de Lieremanstraat, in die tijd de Werkhuisstraat (rue de l’Atelier). Het was dus een doodlopende, afgesloten (beloken) steeg: met andere woorden een beluik. De aangrenzende zone naar Drongen toe was nog helemaal landelijk, zoals goed te zien is op afb. 2. Van een Rooigemlaan of Kaarderijstraat was nog geen sprake.

Afb. 2. De steekesfabriek Caussemille. Links de Leietak met beboomde tragel die later de Leiekaai zou worden. Onderaan de Lieremanstraat. Rechts: de oostelijke huizenrij van de Karnemelkkoer (nu Korhoenstraat) met de achtergevels grenzend aan het fabrieksterrein. Boven: een grotendeels nog rustiek landschap. Van een Rooigemlaan of bebouwing was nog geen sprake (ongedateerd, in privaat bezit, overgenomen uit Danan e.a. 2007).

De reden voor deze ongewone aanleg is vermoedelijk te zoeken bij de uit 1863 daterende spinnerij - weverij Rosseel - Delise, pal achter de oostelijke rij huisjes (Despretz, 1998). Dit bedrijf werd in 1874-1875 omgevormd tot de ‘steeks-

Afb. 3. Detail van een wegenkaart uit 1970-1977 (schenking De Decker - Van Oostende in DSMG, Sint-Amandsberg). Onder midden: de Overzet. Erboven, aan de andere zijde van de stadsring (Rooigemlaan): de Korhoenstraat, voordien beluik Karnemelkkoer.

Sommige straatnamen veranderden nog na de grote gemeentefusie van 1977. Het op dit plan weergegeven 'Eiland-Malembbrugje' (niet op zijn plaats hier) werd niet gerealiseerd, wel een houten Henri Maerenbrug, meer naar de Brugse poort toe, waar de poppenspeler Maeren huisde. De plannen voor een reeks woontorens (witte blokjes rechts boven) op de site van de enorme verdwenen vlasspinnerij Grote Lys, werden na hevige protesten opgeborgen en vervangen door de aanleg van het Groene Valleipark. Bemerkt de vele fabrieken (rode blokjes).

Bij de Korhoenstraat, midden bovenaan: de stekskesfabriek Caussemille.

Tussen de Rooigemlaan en de Kaarderijstraat zie je er een waarvan de gebouwen nog recht staan: UCO - Rooigem (sinds een paar decennia winkelcomplex). De vlasspinnerij Morel-Verbeke, nu een sociaal wooncomplex, werd de Kleine Lys genoemd. Ook aan de Overzet staat nog een industrieel gebouw. Wellicht een omgevormde restant van Pilsens fabriek?

Hierop is goed te zien dat de afwatering van de papiermolens verliep via de gewezen vestgracht, ex - Karnemelkgracht, tussen de Leiekaai en de Groene Vallei.

kesfabriek' Caussemille (afb. 2 en 3). Deze afdeling van de Franse onderneming Caussemille Jeune & Cie et Roche & Cie produceerde niet de ons bekende houten 'sulferstokskes', maar 'allumetten' met stevig gedraaide katoenen stengeltjes, gedrenkt in een mengsel van was en stearine dat goed opsteef. Vandaar de inplanting in Gent tussen de textielbedrijven (Danan, De Herdt en Robben, 2007). De productie was bijna volledig voor uitvoer bestemd.

Afb. 4. Korhoenstraat in 1981 aan de Kaarderijstraat, met migrantenkinderen die kwamen toegelopen om te poseren voor beluikenfotograaf -onderzoeker Roger Moreau. Hierop zijn de huisgevels veel beter te zien dan op de hiernavolgende foto's uit 2020. (schenking Moreau - Van Caeneghem in het documentatiecentrum DSMG, Begijnhof, Sint-Amandsberg).

Roger Moreau nam in deel VI van zijn reeks boekjes over Gentse beluiken twee foto's uit 1981 op van de Korhoenstraat waarop de huizen te zien zijn, samen met de overwegend Turkse kinderen die daar toen woonden. Nog een derde foto uit zijn rijke verzameling wordt hierbij weergegeven (afb. 4). Hij geeft aan dat de cité omstreeks 1860 gebouwd werd. Dus kort na de opheffing van het stadstolsysteem, toen Gent uit zijn voegen brak. Ook Moreau kende de voorgeschiedenis: 'De volksnaam Karnemelkkoer is afkomstig van de zogenaamde Karnemelkbeek die eertijds in de nabijheid vloeide, en waarin het melkkleurig afvalwater van de papiermolens aan Einde Were werd geloosd.' Meer dan waarschijnlijk was die 'beek' de sinds lang rechtgetrokken westelijke Leie aftakking aan de huidige Leiekaai. Op oude plannen zijn er geen andere beken of grachten te vinden in die buurt.

Afb. 5. Korhoenstraat (foto 2020, in de achtergrond: de Kaarderijstraat).

Hoewel er geen of nauwelijks autoverkeer doorheen kan, is dat nu officieel een straatje dat de Kaarderijstraat verbindt met de Lieremanstraat. Om een of andere duistere reden werd de steeg in 1942-1943 Korhoenstraat genoemd, naar een heidevogel die in Vlaanderen uitgestorven is. In de laatste jaren werd dit steegje door de bewoners met meestal geringe middelen omgetoverd tot wellicht het fleurigste straatje van Gent (afb. 5 en 6).

Na een herstelling van het wegdek in 2004 door de Stad, kregen de bewoners wel problemen met autoracers. Ook het plaatsen van functionele (felle) verlichting werd niet gunstig ontvangen. Daarvan getuigen de hieronder vermelde krantenartikels. Maar uiteindelijk kwam het blijkbaar goed. Een urbanistische gruwel, ongetwijfeld, maar gezellig... en praktisch. Het mag een wonder heten dat dit mocht blijven bestaan!

Afb. 6. Korhoenstraat (foto 2020, in de achtergrond: de Lieremanstraat).

Literatuur

Danan, P.E., De Herdt, R., Robben, D. (2007). *Stekskes uit Gent. De geschiedenis van een Gentse lucifersfabriek*. MIAT, Stad Gent, pp. 63.

Despretz, A. (1998). Gentse lucifersfabrieken. In: *Ghendtsche Tydinghen*, jg. 27, p. 120-130.

Moreau, R. (2005). *Archiefbeelden Gent. Beluiken en cités verder verkend*, deel VI, Tempus, Stroud, UK, p. 64 en 65.

Vandenbroucke, J. (jaren 1930, niet nader gedateerd). *De Rooigemgalm*, Parochie Sint-Theresia (Boomstraat), deel V, p. 6.

Krantenartikels (knipsels in DSMG, Begijnhof Sint-Amandsberg, collectie ‘Vliegende Bladen Gent, reeks straten):

De Gentenaar, 4-12-2004, Korhoenstraat boos over heraanleg steegje. “De sfeer is helemaal teniet”; *Het Laatste Nieuws*, 4-12-2004), Zonnebrillen tegen ‘snelwegverlichting’ in Korhoenstraat; *De Morgen*, 21-9-2016, Het mooiste steegje van Gent; *De Gentenaar*, 23-9-2016, “Hier kennen de mensen elkaar nog echt”.